

Cas 4. El rap com a metodologia educativa a Ander Deuna

Descripció de la pràctica educativa i context:

EXPLICACIÓ DE L'ACTIVITAT:

Es realitza un projecte educatiu en l'institut Ander Deuna per la professora d'economia en col·laboració amb Finanzas Haratago per a ensenyar finances ètiques mitjançant el rap com a eina pedagògica i de transformació social dins l'assignatura d'economia de 1r de batxillerat, al segon trimestre. El cas es va dividir en 3 parts, la primera es va fer una anàlisi d'una cançó d'*ØDEI, un raper basc que té la cançó ZE PREZIOTAN?¹, que té una lletra molt crítica amb el seu entorn i sobretot reivindicant la llengua basca. Seguidament, amb Irati Cifuentes de Finantzaz Haratago es va realitzar una diagnosi actual, identificant problemàtiques del sistema hegemònic i exposant elements bàsics de les finances ètiques. El cas va acabar amb el raper Endika Lahaine², de 121 Krew, que va fer el taller de rap pròpiament, repartit en dues sessions. Començant fent una introducció del hip-hop, la seva història, i va acabar fent una cançó de rap amb els educands de forma col·laborativa, on a partir d'una cançó analitzaven els recursos estilístics, les metàfores, els temes que es volien parlar. A partir d'això els educands trien una temàtica i la base, la qual es posava en bucle i a partir d'aquí cadascú i el seu tema escrivia moltes línies per després seleccionar.

A més a més, d'aquest exemple concret, durant tot el curs es va parlar de l'economia social i solidària. Segons es va explicar a l'entrevista, en un altre moment del curs i en col·laboració amb Finantzaz Haratago van parlar sobre les cooperatives i les monedes socials.

Aquest cas es considera una bona pràctica educativa en finances ètiques perquè utilitza el rap com a eina educativa, al ser un estil musical que atrau notablement als educands. A partir del coneixement i crítica de l'entorn, a partir de l'educació transformadora, sent els educands subjectes actius i amb esperit crític, com també l'aprenentatge experiencial. A més a més, utilitzen els principis de la justícia global i drets humans, sobretot els de justícia econòmica, les relacions de poder i la interculturalitat crítica.

CONTEXT EDUCATIU

¹ Enllaç de la cançó: [Ze Preziotan](#)

² Enllaç al perfil d'Instagram: [Endika Lahaine Ehuntahogeitabat](#)

Ubicació	Sopelana, País Basc
Modalitat	Presencial
Temps	1 semestre, al curs 2022-23 dins l'assignatura d'economia de 1r de batxillerat
Espai educatiu	Ikastola Ander Deuna. Concertada i cooperativa integral. En col·laboració amb Finantzaz Haratago
Docent/formadora	Amaia Oleaga, té un grau en Economia. Va treballar a la banca privada, i va participar en la comissió tècnica de Coop57 durant uns quants anys. Des de fa tres anys és professora de secundària i batxillerat d'economia
Assistència educands	14 aproximadament
Perfil dels educands	Adolescents de 15-16 anys, estudiants 1r de batxillerat de ciències socials Famílies amb poder adquisitiu alt i nivell d'estudis alt Les famílies tenen contacte per raons laborals molt directe amb les finances hegemòniques, fent difícil fer una crítica oberta cap a elles No hi ha diversitat cultural i ètnica Número igualitari en qüestió de gènere
Idioma de la formació	Euskera

Ander Deuna:

Ander Deuna és una ikastola, que és un tipus de centre educatiu³ cooperatiu que s'utilitza com a llengua vehicular l'euskera. Van sorgir a principis del segle XX, i es distingien per utilitzar aquesta llengua en un moment en que no estava present als sistemes educatius públics. És un model concertat.

³ En relació amb el currículum educatiu de la temàtica d'economia, es pot consultar l'explicació que s'ha fet del cas 1, ja que al ser Espanya el currículum educatiu és molt similar els temes que s'ensenya en l'assignatura.

Els pilars centrals del projecte educatiu de la ikastola Ander Deuna són els següents: una educació basada en la confiança i una pedagogia avançada, una comunitat per a poder participar mà a mà en el projecte, el paper central que té l'euskera i la cultura basca, la connexió amb la comarca i la natura, i la seva participació amb la xarxa d'ikastolas del País Basc⁴.

Finantzaz Haratago:

Finantzaz Haratago és una plataforma que pretén potenciar i difondre l'educació en finances ètiques i alternatives a Euskadi i globalment, d'una forma horitzontal i participativa. Promou conjuntament la reflexió crítica i constructiva de l'educació econòmica i financera que rep l'alumnat i la societat. Per aquest motiu, ofereixen materials diferents, una visió crítica del sistema econòmic actual, una mostra d'alternatives cap a un món més social i sostenible. Tot això treballant d'una perspectiva participativa i col·laborativa, fent incidència política i reflexionant sobre el sistema educatiu actual i les possibles millores⁵.

Context Sopelana:

Sopelana (amb basc, oficialment Sopela), és un municipi de la província de Vizcaya, de la comunitat autònoma del País Basc a Espanya. Té una població de 14.625 habitants, i es multiplica a l'estiu pel turisme. És un municipi residencial, ben comunicat amb altres poblacions més grans i amb Bilbao. Actualment, és un dels pobles amb major renda per càpita de l'estat.

Segons un informe elaborat per Euskaltzaindia (la Real Academia de la Llengua Basca, que té com a objectiu regular, conservar, cultivar i investigar l'euskera), l'any 2012, Sopelana era el municipi amb la taxa més gran de basc parlant de la comarca⁶

ANÀLISI

Finances ètiques: ensenyant economia amb criteris socials

Aquest cas, a l'estar emmarcat en una educació formal, el procés d'ensenyar les finances

⁴ Per a més informació, consultar: [Ikastola Ander Deuna](#)

⁵ Per a més informació, consultar: [Finantzaz Haratago](#)

⁶ Per a més informació, consultar: [Sopelako Merkataritza Pasaportea](#)

ètiques és molt clar. A través de l'entrevista amb l'Amaia ens comenta que el procés educatiu **s'empara dins de l'economia social i solidària**, i a partir d'aquí fa l'anàlisi i la **crítica cap al sistema hegemònic**. Aquest discurs és present en tot el curs acadèmic, introduint i fent activitats sobre aquesta temàtica, com dur a terme una anàlisi comparativa entre monedes socials locals:

La economía solidaria me resulta un paraguas mucho más completo. Las finanzas éticas entraron cuando vemos el sistema monetario y cuando vemos el sistema bancario, que fue cuando analizamos la comparativa entre el Eusko y el Ekhi, que son dos monedas locales muy distintas que hay en Euskal Herria, y luego con el sistema bancario, pues dimos las finanzas éticas y solidarias. Un poco en contraposición.
-Amaia, educadora

Quan parla de l'ESS, ho relaciona explicant i **exposant els principis** d'aquesta, com també anomena i exposa la **democràcia interna** d'aquest estil empresarial, en contraposició, com s'ha dit, del sistema hegemònic. Quan comença a parlar de les finances ètiques, comenta que s'introdueix explicant la relació amb les finances hegemòniques i la **banca armada** tal com ho utilitza Finantzaz Haratago, ja que li és molt il·lustrador i bon inici crític per parlar-ne. També posa èmfasi en com les finances ètiques són una eina col·lectiva de **democràcia econòmica**. A més a més, també parla sobre els **criteris socials** en relació amb aquest tipus de finances, però no només en parla, sinó que en les mateixes activitats educatives els hi fa avaluar a ells mateixos aquest aspecte:

Bueno, el año pasado y el anterior he dado esa asignatura 2 años y uno de los trabajos que tenían que hacer era crear un proyecto empresarial y dentro de esos proyectos empresariales, muy democráticamente, yo les decía, tiene que tener criterios sociales, tiene que responder a una necesidad social.-Amaia, educadora

L'ESS estan presents en tot el curs, i sobretot en el cas que analitzem, i és a partir de l'exercici del rap que van recopilar tota la informació que havien anat estudiant al llarg del curs sobre aquesta temàtica, i a partir d'aquí ho van relacionant amb el seu coneixement, realitat i **característiques de l'entorn**. No podem aprofundir més sobre el cas en concret perquè no tenim dades, l'entrevista va ser molt general, però és interessant aquesta educació transversal durant tot el curs de l'ESS, i portant activitats més dinàmiques com és el rap per captar l'atenció dels educands.

Educació transformadora a partir de l'aprenentatge experiencial

L'educació transformadora en aquest cas és un eix transversal de l'assignatura i de l'educadora, hi ha un intent constant que els educands vegin que els temes parlats en l'assignatura estan relacionats amb el seu dia a dia. El cas del rap és un exemple molt clar, a través de l'anàlisi de la cançó d'*ØDEI, veien que per molt que sigui la zona francesa, és basc com ells i la realitat socioeconòmica és molt similar a la seva, per això, la professora després demanava fer una llista de tots els temes parlats a classe amb els quals se sentien identificats, tenint en compte que la realitat econòmica del poble és benestant, per això l'educadora va veure que un tema que els podia fer sentir identificats era l'ocupabilitat:

Tú tienes que estudiar. Para conseguir esto y además no vale que seas mecánico, o sea, tienes que ser. Y les lancé un poco preguntas, bomba de “¿Oye, y en esto os afecta y por qué creéis y cómo construimos nuestra identidad y nuestras pautas de consumo?” Y todo esto para que ellos vieran desde qué perspectivas podían abordar luego el tema de crear ellos su propio tema de rap. Y bueno, ahí hubo de todo, hubo gente que no se quiso meter mucho. Hubo gente que lo hizo, le explotó en la cara.

-Amaia, educadora

Amb aquest fragment es pot veure com introdueix l'**aprenentatge experiencial** com a tècnica educativa, però no només ella, si no que es coordinava amb altres professors d'altres assignatures per parlar de la mateixa temàtica i abordar-ho des d'altres vessants, tenint així una **visió holística del tema**.

Després de la **crítica al sistema** arribava el moment de presentar-los l'alternativa, que en aquest cas és l'economia social i solidària i les finances ètiques com a eina col·lectiva de democràcia econòmica.

Per començar el taller de rap, l'educadora portava preguntes per introduir la temàtica que l'interessava, i així poder parlar de com els afectava, lligant-ho amb l'ocupabilitat. A continuació, es presenta les preguntes que es van utilitzar per al taller i es pot veure com porten a tenir aquest **enfocament crític-reflexiu, qüestionant la realitat i la seva vivència**, introduint així l'educand com a subjecte actiu:

EXERCICI TEÒRIC

PREGUNTES GUIA OPCIO A	PREGUNTES GUIA PER A L'OPCIO B
<ul style="list-style-type: none"> ❖ Quins problemes hi podria haver al teu entorn? ❖ Quins dels continguts enumerats podem identificar com a problemàtics en el nostre entorn? ❖ Quins conflictes laborals, interessos econòmics... hi ha al nostre voltant? ❖ Buscar informació als mitjans locals i interpretar les dades... ❖ Quin efecte té tot això en tu i en la gent que t'envolta? ❖ Com et fa sentir tot això? Utilitzeu l'emojicon per ajudar. 	<p>Heu sentit mai aquestes frases?</p> <ul style="list-style-type: none"> ☐ "Selecioneu una feina amb resultats de feina" ☐ "Hi ha molt pocs diners per guanyar en aquesta professió, treu-te'l del cap" ☐ "Estaria encantat si treballassis a X / estudiessis X" ☐ "Tria una altra cosa, no podem pagar aquests estudis" <p>Han influït en les teves decisions? Com t'afecten personalment? Quina relació tenen amb l'economia? Per què es diuen aquestes coses? Com et sents.</p> <p>Preguntes del vídeo⁷:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Si els diners no fossin un factor en l'objectiu o la presa de decisions, hauríeu pres el camí que heu fet ara en els vostres estudis, en el vostre projecte de vida...? - En quina mesura tens en compte el factor diners a l'hora de prendre decisions futures? - Què et preocupa per prendre decisions futures? - Aquestes preocupacions són pròpies o les vas rebre d'un altre lloc? - Què vol dir això de la teva posició a la societat? (Més privilegiats o més oprimits?) - Treballes o hauràs de treballar en un futur pròxim?

⁷ Disponible a: [What if money was no object \(Subtítulos en español\)](#)

	<ul style="list-style-type: none"> - T'agrada que la teva roba, mòbil o altres coses siguin d'una marca concreta? Per què? - T'importa que no siguin d'aquesta marca? - Com et fa sentir tot l'anterior? <p>Identifica almenys tres sentiments en l'emoció.</p>
--	--

Taula amb les preguntes utilitzades en el cas, la versió original és en euskera i a partir d'un traductor automàtic s'ha traduït al català. Font: Ander Deuna.

Les preguntes de la taula estaven impreses, els educands escrivien la resposta a la fulla, i així es tenien les respostes per a quan començava la part del rap. Per realitzar el taller de rap amb Endika Lahaine, al ser una persona externa ajudava a la classe i als educands a canviar les dinàmiques i rols preestablerts en el grup, a més a més, van canviar d'espai, tot això ajudava que els educands fossin més actius en l'activitat. Al mateix temps l'educadora s'encarregava que fos un **espai segur**, gestionat actituds que no contribuïen a obrir-se i dir la seva opinió en l'activitat.

Una altra dinàmica que l'educadora utilitza en les seves classes per influenciar que l'educand sigui un **subjecte actiu i crític**, és "*las pullitas*", és a dir, preguntar i parlar dels temes que sap que els educands reaccionaran i començarà el debat a l'aula. A partir d'introduir el debat va recollint les respostes i el va moderant. Amaia demostra tenir un rol molt actiu en escoltar els educands i **fer la pedagogia a partir de les seves necessitats i interessos**, respectant els límits i intentant lligar la teoria amb el dia a dia dels educands, per a que així hi hagi més interès:

En tomas de decisiones en este tipo de cosas, pero si veo que no entra, no fuerzo más porque entonces ya o sea es como genero un rechazo de la hippie esta que viene con el volquete de información. -Amaia, educadora

L'**aprenentatge experiencial** a la classe és una constant, en més d'una ocasió crea dinàmiques on els educands hagin de ser un punt clau i actiu per poder fer l'activitat.

Justícia global i drets humans: entenent els principis des de la realitat local

Els principis de la justícia global i els drets humans són una constant en el procés educatiu de

l'assignatura, i també en la dinàmica del rap, al ser una eina de crítica al sistema i a la realitat social. Per exemple, la lletra de la cançó d'ØDEI, parla sobre la realitat econòmica del seu entorn, com els hi afecta i com se sent ell al respecte. Amb aquest aspecte es fomenta la **justícia econòmica i social**. També s'introdueix el **sistema capitalista** i els diferents sistemes que existeixen, però és el primer cop que els educands senten a parlar d'això i no tenen del tot clar la diferència entre els sistemes econòmics i els sistemes polítics, és en l'explicació d'aquests quan l'educadora aprofita per introduir com es relaciona un aspecte amb l'altre des d'un vessant històrica, filosòfica, i d'altres ciències socials, demostrant que aquestes estan totes lligades. Amb aquesta explicació fa una anàlisi de les **relacions de poder** existents.

Per parlar de la **pau i la no-violència** ho introdueix a partir de la banca armada, i com els bancs tradicionals del seu entorn inverteixen en aquestes qüestions.

Segons es pot veure en el fragment que es presenta a continuació es treballa el tema de la **interculturalitat crítica**, sobretot a partir de la justícia històrica i les relacions del nord i sud global:

Bueno, es que aquí lo tenemos todo, empezando desde la justicia histórica, no? yo siempre les digo que hay, había una cosa que se llamaba Real Compañía Guipuzcoana de Caracas, que tenía el monopolio de comerciar con el cacao que venía de América Latina y que a través de ahí se enriquece si guipuzcoana, pero todos las provincias de alrededor y que por tanto, nuestro desarrollo económico industrial se basa en todo ese capital que entró, que alguien se llevó. Y que se basa en pues en la explotación de otro, del sur por parte del norte y que vivimos de esas rentas, ¿no?
-Amaia, educadora

El que explica en el fragment anterior es relaciona amb la **justícia global i el tema mediambiental**, ja que els recursos naturals que utilitza el territori s'aconsegueixen a causa de l'explotació d'altres territoris, i no ajuda en la conservació del medi ambient, i tot això es desenvolupa en les seves classes.

Dins l'assignatura i com a aprenentatge experiencial -en un altre apartat del curs- van treballar el pla d'igualtat, els protocols feministes dins l'empresa i també els criteris socials, introduint així la **perspectiva feminista**, a més a més d'introduir l'economia feminista.

Com es pot contemplar en aquesta anàlisi, durant el transcurs de l'assignatura es parla i es fa

pedagogia sobre els principis ètics de la justícia global i els drets humans, no tots dins el cas pràctic del rap, però sí al llarg de l'any.